

**NOVÉ DIDAKTICKÉ PRÍSTUPY K VÝUČBE NEMČINY
PRE ŠPECIFICKÉ ÚČELY****NEW DIDACTIC APPROACHES BY TEACHING GERMAN
FOR PROFESSIONAL PURPOSES***MAGDALÉNA PATÉ***Abstract**

The paper deals with the issue of teaching foreign language for Professional Purposes, especially German for Professional Purposes. The aim of our paper is to describe the origins of new didactic approaches, main principles and possibilities of using it by teaching. Any modern foreign language teaching should involve aspects of the potential professional preparation. Teaching Language for Professional Purposes aims to prepare the learners to manage different situations of professional life in a foreign language.

Keywords: *Didactics, German for Professional Purposes, German as Foreign language workplace communication, Competency-Based Language Teaching*

Abstrakt

Príspevok sa venuje problematike výučby cudzích jazykov pre špecifické účely, pričom si konkrétne všima výučbu nemčiny pre špecifické účely pracovného života. Cieľom príspevku je popísať východiská nových didaktických prístupov k výučbe nemčiny pre špecifické účely, ich základné princípy a možnosti využitia vo vyučovacej praxi. Každá moderná výučba cudzieho jazyka má byť braná ako potenciálna príprava na povolanie. Výučba cudzieho jazyka pre špecifické účely pracovného života má za cieľ pripraviť učiacich sa na komunikačné zvládnutie rôznych situácií pracovného života v cudzom jazyku.

KLúčové slová: *didaktika, nemčina pre špecifické účely, nemčina ako cudzí jazyk, komunikácia na pracovisku, výučba cudzích jazykov orientované na kompetencie*

Úvod

Zmeny v organizácii práce súvisiace s celkovým hospodárskym vývojom spôsobili, že pre všetkých pracovníkoch na rôznych úrovniach firemnej štruktúry je nutné ovládať jazyk, ktorý sa v danej spoločnosti používa. Práca v skupinách, zavádzanie nástrojov manažmentu kvality, zavádzanie nových technológií a plochejšia hierarchická štruktúra firiem spôsobili, že aj pracovníci na nižších pozíciách vo firme sú konfrontovaní s potrebou ústnej a písomnej komunikácie. Na druhej strane globalizácia, prepojenie materských spoločností s filiálkami, konečných výrobcov s dodávateľmi či zákazníkmi má za následok potrebu komunikácie v rôznych cudzích jazykoch. Kladú sa veľké požiadavky na jazykové a komunikačné schopnosti pracovníkov. Kým v minulosti stačilo využívať prácu prekladateľov pri komunikácii vrcholového manažmentu so zahraničím, v súčasnosti sa vyžaduje od pracovníkov na všetkých úrovniach schopnosť dohovoriť sa. Spoločensko-politický vývoj v posledných rokoch spojený s vojnovými konfliktmi a vlnami migrácie znamená prílev veľkého počtu prisťahovalcov bez znalostí jazyka cieľovej krajiny, ktorým je treba pomôcť dostať sa čo najrýchlejšie na trh práce. Z týchto rôznorodých dôvodov sa vyvinula koncepcia výučby cudzích jazykov pre špecifické účely a získava stále viac na aktuálnosti.

Nové požiadavky sú tak kladené aj na výučbu cudzích jazykov na vysokých školách nefilologického zamerania, keďže predstavuje bezprostrednú prípravu na zamestnanie v oblasti

cudzích jazykov. V našom príspevku sa chceme venovať stručnej charakteristike výučbe cudzieho jazyka pre špecifické účely. Bližšie popíšeme nemčinu pre špecifické účely.

V ďalšej časti príspevku chceme stručne zodpovedať otázku, aký vplyv má nová spoločensko-ekonomická situácia v 21. storočí na spôsob výučby cudzích jazykov a aké nové didakticko-metodické postupy sú potrebné. Pre väčšinu terajších študentov Ekonomickej univerzity (EU) v Bratislave je nemčina druhým cudzím jazykom, ktorý majú zahrnutý vo svojich študijných programoch v prvom a druhom ročníku štúdia. Študenti Národohospodárskej, Obchodnej fakulty, Fakulty podnikového manažmentu a Fakulty hospodárskej informatiky EU majú zameranú jazykovú výučbu na nemčinu pre špecifické účely. Z tohto dôvodu je otázka nových didaktických postupov pri výučbe nemčiny pre špecifické účely aktuálna a potrebná pre zlepšenie jazykovej pripravenosti absolventov EU v Bratislave. Kompetencie v cudzích jazykoch sú konkurenčnou výhodou na trhu práce.

Výučba cudzieho jazyka pre špecifické účely. Nemčina pre špecifické účely

Od 90. rokov 20. storočia sa pri výučbe nemčiny ako cudzieho jazyka stretávame s označením „Deutsch für den Beruf“, „berufsbezogenes Deutsch“, „berufsbezogener Deutschunterricht“, ktoré prekladáme ako „nemčina pre špecifické účely“ „výučba nemčiny zameraná na povolanie“, prípadne môžeme nájsť aj skrátenú podobu „pracovná nemčina“. Ide o trend, ktorý môžeme pozorovať pri výučbe všetkých cudzích jazykov. Napr. v angličtine sa ustálil pojem English for Specific Purposes, príp. English for Professional Purposes (Funk, 2001, s. 962). Zdôrazňuje sa tu účel výučby, pričom obsah výučby je pragmaticky stanovený podľa potreby. Pri definovaní pojmu „výučby nemčiny so zameraním na povolanie“ je najdôležitejším prvkom práve účelovosť takejto výučby, rozhodujúca pre plánovanie a motivovanie učiacich sa.

Predmetom výučby nie je všeobecný jazyk, ale ani odborný jazyk jedného vedného odboru či povolania (Funk, 2001, s. 963) Pri výučbe nemčiny pre špecifické účely na EU v Bratislave tak nebude pozornosť zameraná na všeobecné témy jazykovej výučby a takýto druh slovnej zásoby, predmetom výučby nebude ani nemčina v hospodárstve ako odborný jazyk (Wirtschaftsdeutsch), ale komunikačné zvládnutie rôznych situácií pracovného života v nemčine. Cieľom je, aby učitelia sa boli schopní v špecifických situáciách pracovného života jazykovo primerane reagovať (Tellmann, Müller-Trapet, Jung, 2012, s. 5)

Keďže ide o výučbu nemčiny ako cudzieho jazyka, aj pri nemčine pre špecifické účely sa musia zohľadniť základné didaktické princípy výučby cudzieho jazyka. Je zrejmé, že každé učenie sa cudzieho jazyka má v sebe potenciál prípravy na povolanie. Preto sa stáva výučba cudzieho jazyka pre špecifické účely akousi podmienkou každého moderného cudzojazyčnej výučby, nemusí pritom ísť o špeciálne kurzy s vymedzenými cieľmi či použitými materiálmi ako príprava na povolanie.

Globalizovaný svet vyžaduje komunikáciu v cudzom jazyku, ktorá umožní prepojenie pracovníkov z rôznych národov a kultúr v rámci nadnárodných spoločností, ale aj ako obchodných partnerov. Jazyková výučba pre špecifické účely tak musí v sebe zahrňovať aj interkultúrnú dimenziu. Učiacim sa nebude stačiť poznanie tých správnych výrazov v cudzom jazyku, ale bude potrebné vedieť sa správať primerane situácii v cudzom prostredí. Interkultúrna kompetencia sa tak stáva nevyhnutnou súčasťou výučby jazyka cieľovej krajiny.

Pracovný svet kladie špecifické požiadavky na komunikačné schopnosti zamestnancov v cudzom jazyku. Napriek tomu sa ukázalo, že každodennú komunikáciu v práci zväčša netvorí komunikačné prejavy špecifické pre isté zamestnanie alebo jeho odborný jazyk (Kuhn, 2007, s. 50) Ako príklad možno uviesť zdvorilostný rozhovor (small talk). Viest' správne nezáväzný rozhovor v cudzom jazyku zahŕňa schopnosť aktívne začať rozhovor, zvoliť vhodnú tému a vyhnúť sa tabu-témam, ktoré existujú v každej kultúre. Správne viesť rokovanie v sebe zahŕňa schopnosť presvedčivo argumentovať a viesť rozhovor orientovaný na partnera pri rokovaní,

poznať rôzne rokovacie stratégie, vedieť otvoriť diskusiu a vytvoriť tým pozitívnu atmosféru atď.

Východiská didaktiky cudzieho jazyka pre špecifické účely a ich prepojenie s vyučovacou praxou

Tradičná forma jazykovej prípravy na povolanie sa zameriavala na učenie sa odborného jazyka toho ktorého povolania či odboru. Ústredným problémom bolo naučenie sa odbornej slovnej zásoby a neskôr čítanie odborných textov. Vzhľadom na obsiahlosť odbornej slovnej zásoby a jej rýchly vývoj sa ukázala táto metóda ako málo efektívna (Funk, 2001, s. 965). Podobne ako v reálnom pracovnom živote, aj v jazykovej príprave na povolanie došlo k posunu. Odborné znalosti strácajú v pracovnom živote na dôležitosť na úkor osobnostných zručností (soft skills), ku ktorým možno zaradiť komunikačné schopnosti či osobnostné kvality ako je napr. flexibilita. Hovoríme o tzv. kľúčových zručnostiach či kvalifikáciách (Schlüsselqualifikationen), ktoré sú pre úspech v pracovnom živote rovnako dôležité ako odborné znalosti a presahujú rámec jedného pracovného odvetvia. Analogicky sa v jazykovej výučbe prestáva klásť dôraz na odborný jazyk a učitelia cudzích jazykov musia na tento nový trend vhodne reagovať. Moderná jazyková výučba musí vhodne nadväzovať na novú koncepciu pracovnej pedagogiky a podporovať ju.

Koncept kľúčových zručností vytvoril nemecký výskumník v oblasti pracovného trhu a zamestnania Dieter Mertens v roku 1974 a postupne sa stal základom a cieľom pre moderné vzdelávanie. Koncept bol prepracovaný na pedagogické účely, čo súviselo so zmenami v organizácii práce v 90. rokoch 20. storočia, na ktoré sa museli mladí ľudia pripraviť (Bodensohn, 2002) Išlo napr. o potrebu celoživotného vzdelávania či organizáciu práce zameranú na proces. Kľúčové zručnosti sú odpoveďou na ekonomický a celospoločenský vývoj, keďže majú umožniť pracovníkom rýchlo pochopiť a osvojiť si neustále sa meniace pracovné procesy pripraviť ich na celoživotnú úlohu učenia sa. Kľúčových zručností existuje niekoľko, najčastejšie sa spomínajú: rozmyšľanie v súvislostiach, flexibilita, komunikatívnosť, kreativita, schopnosť riešiť problémy, samostatnosť, spoľahlivosť. V učebnici *Perspektive Deutsch* (2014), ktorú používame v kurzoch na EU v Bratislave, sa okrem toho spomínajú nasledovné kľúčové zručnosti: schopnosť pracovať v tíme, presnosť (dochvilnosť), motivácia, interkultúrna kompetencia, schopnosť riešiť konflikty, orientácia na zákazníka, priateľskosť a ochota učiť sa. Študenti sa v prvej kapitole knihy oboznámia s kľúčovými kompetenciami, ktoré sú potom bližšie popísané a vysvetľované v poslednej časti každej kapitoly knihy. Cieľom výučby cudzích jazykov nie je len poznať či vedieť vymenovať kľúčové zručnosti v cudzom jazyku, ale si ich aj osvojiť. Vzniká otázka, ako učiť novým spôsobom cudzie jazyky, aby sa skĺbili nové požiadavky pracovného života s podmienkami vyučovacej praxe. Jednou z ciest je nacvičovanie, či vedomá podpora spomínaných kľúčových kvalifikácií priamo vo vyučovacom procese, pri učení sa cudzieho jazyka. Príkladom môže byť spôsob výučby gramatiky Hlavný dôraz sa kladie na efektívnosť. To znamená, že predmetom výučby budú tie gramatické javy a štruktúry, ktoré sa vyskytujú v danom type textov a dá sa očakávať, že budú ďalej využívané v pracovnom kontexte. Z didakticko-metodického hľadiska sa má pri výučbe gramatiky podporiť kľúčová zručnosť samostatnosti študentov. V praxi to znamená, že jednotlivé gramatické pravidlá či štruktúry nie sú explicitne vysvetľované, ale učiaci sa musí prísť na jednotlivé gramatické pravidlá sám, tým že pozoruje viaceré konkrétne príklady využitia istého gramatického javu. Vo zvolených textoch rozpozná pravidelnosti gramatických štruktúr. Učiaci sa musí formou logického postupu dedukcie pokúsiť formulovať, zovšeobecniť istý gramatický jav a potom ho vedieť aj aktívne používať (Funk, 2001, s. 972). Konkrétne príklady takéhoto spôsobu výučby gramatiky možno nájsť napr. v učebnici *Mittelpunkt neu B2*. Ako príklad uvádzame vysvetlenie nemeckého vetného rámca – die Satzklammer: Študenti si majú prečítať vety. Na základe prečítaných viet majú odvodiť pravidlá pre postavenie slov vo vete a pravidlá aj graficky znázorniť.

„1. Die WG hat diskutiert.

2. Die WG hat am Sonntag diskutiert.

3. Die WG hat am Sonntag über ihre Urlaubspläne diskutiert.

4. Die WG hat am Sonntag zwei Stunden lang über ihre Urlaubspläne diskutiert“ (2, 2014, s.13).

Študenti majú doplniť gramatické pravidlo ohľadom postavenia slovesa vo vete:

„1. Der konjugierte Verbeil steht..... 2. Der zweite Verbeil steht.....“ (Sander et al., 2012, s.13)

(1. Vyčasovaná časť slovesa stojí ..... 2. Druhá časť slovesa stojí.....

Goethe Institut vypracoval v roku 2006 rámcové kurikulum pre nemčinu ako cudzí jazyk pri cudzojazyčnej výučbe na univerzitách a vysokých školách nefilologického zamerania v Poľsku, v Čechách a na Slovensku, v rámci ktorého sa venovali aj téme výučbe nemčiny pre špecifické účely. V rámci kurikula vybrali len niektoré gramatické problémy, ktoré považovali pri výučbe nemčiny pre špecifické účely za relevantné. Na úrovni slov majú študenti poznať pravidlá nemeckej slovo tvorby a tvorby zložených slov pri podstatných menách, prídavných menách a slovesách, predpony a prípony. Na úrovni vetnej skladby majú študenti poznať viaceré varianty na vyjadrenie pasívneho významu, nominalizáciu – t.j. prívlastky, vzťažné vety a majú tiež poznať rozkazovací spôsob, infinitívne konštrukcie a móálne slovesá, ktoré sú využívané pri podávaní informácií, pri pracovných inštrukciách či návodoch. Majú tiež poznať rôzne funkcie textu, ktoré vyplývajú z použitia rôznych druhov textov, z použitia signálnych slov, rôznych plánov výstavby textu atď (Rahmencurriculum für Deutsch als Fremdsprache 2006).

Je zjavné, že pri učení sa gramatiky, ale aj pri nadobúdaní novej slovnej zásoby má učiteľ študentov naučiť, ako postupovať samostatne, ako si vedieť rýchlo odvodiť význam nového slova, ako efektívne používať slovníky a gramatické príručky a iné a čo najviac využívať už nadobudnuté znalosti z iných cudzích jazykov a svojho materinského jazyka. Cieľom je v čo najkratšom čase pripraviť študentov na každodennú cudzojazyčnú komunikáciu v pracovnom prostredí.

Orientácia na kompetencie – základ nového didaktického prístupu

Tradičný prístup k výučbe cudzieho jazyka, ktorý sa uplatňoval v jazykovej výučbe do 70. rokov 20. storočia, kládol dôraz viac na analýzu jazyka ako na schopnosť komunikovať. Obsahom výučby bol cudzí jazyk ako taký a nie schopnosť používať ho v komunikácii, čo prestalo spĺňať požiadavky svojej doby (Helmová, s. 39). Postupne sa kompetencie stali centrálnym pojmom vzdelávania, cieľom je definovať vzdelávacie ciele na základe kompetencií. Kunovská (2013, s. 40) uvádza, že „pojmu kompetencie sa pripisuje význam špecifického súboru skúseností, znalostí, schopností, metód, postupov, prípadne postojov, ktoré jednotlivec využíva k riešeniu zadaných úloh“. Arras (2009, s. 214) považuje za hlavný didaktický cieľ pri orientácii na kompetencie zmenu z orientácie na „vedomosti“ (wissen) na „to, čo dokážem urobiť“ (können). Ide teda o spôsobilosť – kompetentnosť použiť cudzí jazyk v konkrétnych oblastiach života a v konkrétnych situáciách. Ovládať cudzí jazyk bude potom znamenať používať cudzí jazyk, pomocou cudzieho jazyka zvládať situácie v cieľovej kultúre a riešiť konkrétne úlohy. Tento prístup vedie k väčšej transparentnosti pri stanovovaní cieľov učenia, ktoré sú odpoveďou na otázku : Čo musím na konci vedieť? Ekvivalencie výkonov v cudzej reči zostáva predmetom výskumu, keďže nástroje na meranie niektorých aspektov cudzojazyčnej výučby neboli ešte definované. Ako príklad možno uviesť interkultúrny aspekt výučby cudzích jazykov.

Ovládanie cudzieho jazyka v tomto ponímaní znamená používanie cudzieho jazyka v praxi je spojené s jednou alebo viacerými aktivitami ústnej a písomnej recepcie, produkcie alebo interakcie. Maurer a Ferraro (2010, s. 11) uvádzajú ako príklad ústnej interakcie v oblasti nemčiny pre špecifické účely niekoľko konkrétnych úloh, ktoré sú definované ako čiastkové

ciele učenia. Patrí sem napr. vedieť dohodnúť si termín, prihlásiť sa na porade o slovo a vyjadriť svoj postoj či názor, vedieť sa porozprávať s nemecky hovoriacimi kolegami počas prestávky, vedieť klásť otázky ohľadom pracovného procesu a porozumieť odpovediam atď. Pri písomnej interakcii ide o čiastkové ciele ako vedieť vyplniť rôzne formuláre spojené s hľadáním práce, vedieť napísať správu o činnosti, vedieť napísať odkaz kolegom, vedieť zostaviť jednoduchý mail atď. Je zjavné, že čiastkové rovnako aj celkové ciele učenia sú definované pomocou výrazu „viem/dokážem niečo urobiť“.

Záver

S výučbou cudzieho jazyka pre špecifické účely sa môžeme stretnúť buď na stredných odborných školách, vysokých školách nefilologických odboroch alebo v špeciálnych kurzoch pre pracujúcich. Posledné dve skupiny majú spoločné východiská v tom, že časová výmera kurzov je značne obmedzená (často ide o kurz raz týždenne) a poslucháči kurzu majú odlišnú úroveň znalostí jazyka. Z týchto dôvodov sa musí výučba organizovať čo najefektívnejšie a sprostredkovať účastníkom kurzov tie zručnosti a kompetentnosti, ktoré budú potrebovať pri plnení svojich pracovných úloh. Musia sa pritom brať na zreteľ potreby účastníkov kurzu.

Výučba cudzích jazykov ovplyvňujú nové pedagogické prístupy prípravy na zamestnanie, najmä koncept kľúčových zručností či kvalifikácií. Tie sú v práci rovnako dôležité ako odborné znalosti a dajú sa rozvíjať aj v rámci cudzojazyčnej výučby. Učiteľ má dopomáhať študentom k samostatnosti pri vysvetľovaní gramatiky, keďže gramatické pravidlá si majú študenti pozorovaním istého gramatického javu sformulovať sami. Dôraz sa pri výučbe kladie na rozvoj ústnych komunikačných aktivít, keďže ich význam aj v pracovnom živote rastie. Rovnako sa odhliada od učenia sa konkrétnej slovnej zásoby naspamäť, učiteľ má skôr naučiť študentov stratégie, ako si môžu odvodiť novú slovnú zásobu sami, prípadne správne a efektívne využívať slovníky a iné jazykové príručky. Pri výučbe sa majú využívať prostriedky, ktorými sa podporuje komunikačná zručnosť v pracovných situáciách či pri štúdiu a tiež interkultúrna kompetencia účastníkov kurzov.

Zoznam použitej literatúry

ARRAS, U. 2009. Kompetenzorientierung im Fremdsprachenunterricht – was heißt das eigentlich? In: *Pandaemonium germanicum*, Vol 14, no. 2, S. 206 – 217. Dostupné na: <www.fflch.usp.br/dlm/alemao/pandaemoniumgermanicum> [10.11.2017]

FUNK, H. 2001. Berufsbezogener Deutschunterricht. Deutsch als Fremd- und Zweitsprache für den Beruf. In: *HELBIG, G. (Ed.). Deutsch als Fremdsprache: ein internationales Handbuch*. Berlin, New York: de Gruyter, S. 962 – 973.

HELMOVÁ, M. 2014 Potreba rozvíjania kľúčových kompetencií vo výučbe cudzích jazykov pre globálny trh. In: *Nové perspektívy vo výskume cudzích jazykov* Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku pri SAV, s. 36 – 42.

KUHN, CH. 2007. *Fremdsprachen berufsorientiert lernen und lehren. Kommunikative Anforderungen der Arbeitswelt und Konzepte für den Unterricht und die Lehrerbildung*. Dizertačná práca. Jena: Friedrich-Schiller-Universität. Dostupné na: <https://www.dbthueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00013903/Kuhn/Dissertation.pdf>

KUNOVSKÁ, I. 2013 Všeobecná charakteristika cudzojazyčnej komunikatívnej kompetencie. In: *Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium XXI*. Bratislava: Z-F LINGUA, s. 40 – 48.

MAURER, E., FERRARO, T. 2010. Deutsch für den Arbeitsmarkt. In: *AkDaF Rundbrief 60/2010*. Jona: Arbeitskreis DaF, S. 7 – 14.

Rahmencurriculum für Deutsch als Fremdsprache im studienbegleitenden Fremdsprachenunterricht an den Universitäten und Hochschulen in Polen, in der Slowakei und in Tschechien. 2006. Krakov: Goethe-Institut.

ROS, L. 2014. *Perspektive Deutsch. Kommunikation am Arbeitsplatz. A2/B1* Stuttgart: Ernst Klett Sprachen. 159 S.

RÖSLER, D. 2015. Studienbegleitender Deutschunterricht in naturwissenschaftlich-technischen Studiengängen an Universitäten außerhalb des deutschsprachigen Raums. In: *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. Vol. 20, no. 1, S. 7 – 20.

SANDER, I., DANIELS, A., KÖHL-KUHN, R., BAUER-HUTZ, B., MAUTSCH, K. F., TREMP SOARES, H. 2012. *Mittelpunkt neu B2. Deutsch für Fortgeschrittene.* Stuttgart: Ernst Klett Sprachen. 191 S.

TELLMANN, U., MÜLLER-TRAPET, J., JUNG, M. 2012. *Berufs- und fachbezogenes Deutsch.* Göttingen: Universitätsverlag Göttingen. 139 S. Dostupné na: <<http://www.idial4p-center.org/sk/component/jdownloads/finish/37-lehrer/243-berufs-und-fachbezogenes-deutsch-leitfaden-fuer-lehrer/0>>

Kontakt

Mgr. Ing. Magdaléna Paté
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta aplikovaných jazykov
Katedra nemeckého jazyka
Dolnozemska cesta 1. 852 35 Bratislava
Slovenská republika
Email: magdalena.pate@euba.sk